

28.09.23р. 21гр. укр. літ.

Доброго дня! Тема уроку. Поєднання в новелі «Момент» реалістичного змалювання дійсності та філософського (плинність життя, щастя людини, мить – частинка вічності тощо)

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

*Життя — воно тому й життя,
що вміє все: і страждати, і радіти...*
О. Гончар

Хід заняття

План

- 1.Новела “Момент”.
- 2.Поєднання у новелі реалістичного змалювання дійсності і філософського підтексту (плинність життя, щастя людини, мить – частинка вічності тощо).
- 3.Образ Панни – втілення ідеї вічної жіночності, краси. Імпресіонізм новели.
- 4.Значення літературно-художньої спадщини В.Винниченка.

Головною проблемою, яку порушує В. Винниченко в новелі «Момент», є проблема любові і щастя людини. Чи можемо ми стверджувати, що до Винниченка її не торкався ніхто? Звичайно, ні. Любов і щастя — це те, чого споконвіку прагне кожна людина. Але письменник не був би новатором, якби не розв'язав її по-новому. У чому ж полягає ця новизна? Відповідь на це проблемне питання ми і намагатимемося знайти.

Дайте відповіді на питання:

- ❖ Дайте визначення жанру «новела»
(*Новэ́ла (італ. novella, від лат. novellus — новітній) — невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вимальованою дією*)
- ❖ Подія, про яку йдеться у творі, відбулася навесні. Чи випадково це?
(*Ні, хлопець, готуючись нелегально перетнути кордон, наражає себе на смертельну небезпеку. І буяння весняної, нещодавно знову народженої до життя природи є контрастом до можливої смерті.*)
- ❖ Який підзаголовок має новела? З якою метою автор його використовує?
(*«Із розповідей тюремного Шехерезади». Цей підзаголовок автор використовує, можливо, щоб заінтригувати читача, надати розповіді забарвлення чарівної казки.*)

- ❖ Герой-оповідач не має імені, як ви думаєте, чому? *(Автор хотів зосередитися на його почуттях і переживаннях, а не на його особі.)*
- ❖ Які причини змушують Панну нелегально переходити кордон? Чи зрозумієте ви людину, яка заради ідеї жертвує своїм життям чи ризикує ним? *(Причини нам невідомі, але ми знаємо, що якусь панну розшукує поліція. Отже, певно, вона, як і герой, займається нелегальною підпільною діяльністю.)*
- ❖ Як персонажі ставляться до смерті? Чи змінюється це ставлення протягом розповіді? *(Спочатку оповідач ставиться до можливості смерті, як до гри. Для нього смерті не існує. Про це свідчать його роздуми з елементами «жартів зі смертю»: «Я — будучий мертвяк. Лежу в якому-небудь яру дикому, порожньому, надо мною небо, на виску маленька чорна ранка, а над ранкою кружком сидять такі ж самі блискучі, зеленкуваті мушки й ніби ворожать, заглядаючи у неї, туди, де оселилась смерть. І лице моє зеленкувате, тверде... А на скелі якійсь сидять чорні, великі таємні ворони і ждуть чогось...» Персонаж ще не усвідомлює повністю небезпеки. Муса — інша. Стверджуючи, що свідомо на смерть може піти лише той, хто жагуче любить життя («Вмерла так, як вмирають ті, що люблять життя»), дівчина напруженням сил долає загрозу смерті. У її світовідчутті життя і смерть протиставлені, вони змагаються й однаково можлива перемога кожного з них. Життя в уяві дівчини не є всеохопним природним потоком, у той час як у свідомості героя навіть смерть не вириває його з цілісного і безупинного плину життя. Смерть він не сприймає як кінець усього, бо навіть мертвим герой уявляє себе часткою великого життя. Екстремальність екзистенційної межової ситуації, момент на межі життя і смерті, сприйняття навколишнього середовища на емоційному рівні дали можливість кожному з персонажів збагатити себе досвідом іншого. Муса, яка ділила життя на високе, духовне і низьке, буденне, відчула «вихор життя», який змита на своєму шляху судження типу «не треба», «не можна». Юнак пізнав справжній страх смерті, який допоміг йому усвідомити і навіки закарбувати в пам'яті справжню цінність життя і щастя).*
- ❖ Яку роль у новелі відіграють описи природи? Які рядки підкреслюють контраст природи і цивілізації? Відповідь проілюструйте цитатами з тексту. *(Природа у творі є уособленням натурального, справжнього порядку буття. У природи немає такого поняття, як вульгарність. Спалах почуттєвої любові в природі — момент, найвища точка буття, у той час як людина перетворює свято кохання на побутовий елемент щоденного життя. Тому зрозумілі слова Мусі: «Щастя — момент. Далі вже буденщина, пошлість». В оцінці кузьок як «чистих циніків» відчувається погляд соціалізованого світу, відголосок набутого соціального досвіду. В. Винниченко піддається спокусі натуралізмом, відводячи природі роль своєрідного каталізатора*

бажання. Відвертістю живої наочності природа ніби дає модель поведінки, протиставляючи її фальші абстрактної мертвої культури людського суспільства).

Після виходу в світ новелу сприйняли неоднозначно. Були думки, що в ній Винниченко оспівує «вільне кохання», сприймаючи вчинок героїв як просто розбещеність, аморальність, те, про що говорять «лови момент» (**Момент** — середньовічна одиниця виміру часу, яка дорівнює 1,5 хвилини або ж 1/40 години. У сучасних мовах, зокрема в українській, слово «момент» означає короткий проміжок часу, не вказуючи його точної тривалості. Синоніми: мить, термін, відтинок, проміжок часу; строк).

- ❖ Як ви сприймаєте цей епізод твору? Чи зробив він головного героя щасливим?
- ❖ Чому, на вашу думку, молоді люди після всього пережитого разом усе-таки приймають рішення розлучитися?
- ❖ Які проблеми порушено в новелі? (*Любові і щастя; миті як вічності, усвідомлення людиною свого місця у світі, характеру зв'язків між нею і світом та іншими людьми.*)
- ❖ Як ви поясните назву твору? (*Щастя — момент, і його треба цінувати.*)
- ❖ Як ви вважаєте, чи вдало письменник дібрав заголовок? Можливо, ви запропонуєте інший варіант?

Образ Панни– втілення ідеї вічної жіночності, краси. Імпресіонізм новели.

Теорія літератури

Імпресіонізм (від фр. *impression* — враження) — напрям у мистецтві, який основним завданням вважав витончене відтворення особистісних вражень та спостережень.

Створення таблиці до характеристики образу

На основі цитатної характеристики до образу Панни, підготовленої вдома, студенти аналізують, узагальнюють і роблять висновки: головна цінність твору в тому, що письменник створив філософський образ загадкової Панни, який утілює ідею вічної жіночності, краси й життєлюбства.

Образ Пани	Читати
Опис зовнішності	«Сама настояща, городська панна, в гарненьких черевиках, що визирали з-під сукні, із солом'яним бриликом на колінах»
Очі	«А очі, як у зляканій лані, променисті, чисті, великі». «Очі горіли напруженням і були великі, прекрасні»
Сміх	«Ах, якби ви знали, який сміх у неї був! А сміх є дзеркало душі»
Манери поведінки	«Галантно повела вона рукою круг себе» «Вона вийняла з-під свитки хусточку і почала витирати мій лоб із серйозним і заклопотаним поглядом»

Образ Пани	Читати
Зовнішність в екстремальних ситуаціях	«Панна, з повислими на ній соломинками, з великими очима, із суворо застиглою по-статтю, здавалась якоюсь фантастичною фесєю». «Волосся висмикнулось з-під хустки й дикими, серпосхожими пасмами обіймали лице. Свитка незграбно висіла на плечах і тягнула їх донизу». «З висмикнутим волоссям, з великими палаючими очима, з міцно стиснутими устами, зігнута, вона здавалась якимсь дивним, прекрасним звіром, сильним напруженням, диким». «Очі горіли їй, лице дрижало великим, безумним щастям побіди, побіди життя».
Риси характеру	«Убити себе зумію». «А знаєте, мені чогось зовсім не страшно... Цікаво тільки дуже». «— ... Ви надзвичайно гарні зараз. — Я не знаю, що треба сказати на це»
Вчинки	«Стражники трусять уже товаришів... Якусь панночку шукають».
Погляди на життя	«...А ім'я — пошлість». «Як мене вб'ють,... напишіть так: «Мусю вбито на кордоні. Вмерла так, як вмирають ті, що люблять життя». Більше нічого» «— Наше кохання повинно вмерти зараз, щоб, як хтось сказав, ніколи не вмирати». «А вона, ніби дивлячись собі в душу, обривисто-напружено говорила: — Щастя — момент. Далі вже буденщина, пошлість... Саме найбільше щастя буде мізерним в порівнянні з цим. Значить зовсім не буде». «— Я буду носити вас в душі»

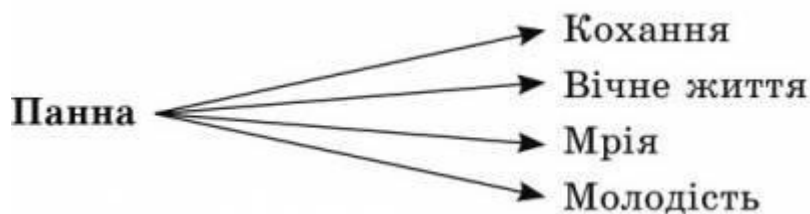
Питання для бесіди

- ❖ Хто така Панна? Чи відповідала її зовнішність образу городської панни?
- ❖ Кажуть, що очі — дзеркало душі. У творі В. Винниченко пише, що сміх — це дзеркало душі. Узагальніть і зробіть висновок, яка ж душа була в Пани?
- ❖ Як поводи́ла себе у хвилини напруження головна героїня? Опишіть її зовнішність в екстремальних ситуаціях.

- ❖ Які риси характеру і вчинки Панни вказують на її життєлюбство, рішучість, упевненість, оптимізм, віру в майбутнє? На підтвердження думки наведіть уривки з твору.
- ❖ Розкрийте зміст слів чарівної Панни: «*А ім'я — пошлість*».
- ❖ Що найбільше вона любила?
- ❖ Як Панна розуміла кохання?
- ❖ Чи погоджуєтесь ви, що життя плинне, щастя — це мить, а мить — частинка вічності?

Асоціативне мислення

З чим (ким) асоціюється у вас образ Панни ?

Продовжте висловлювання: «Прочитавши новелу "Момент", я відчув, зрозумів, подумав...»

Новела «Момент»

Підзаголовок – «Із оповідань тюремної Шехерезади».

«Шехерезадою» виявляється чоловік-оповідач, а не жінка, однак, аби зацікавити своїми тюремними оповідями, автор вдається до інтригування читача підзаголовком. Можливо, таким підзаголовком автор натякає на близькість свого твору до казки. Адже новела справді нагадує жанрову модель чарівної казки, сюжет якої побудований на міфологічному мотиві перетинання кордону.

Жанр: новела

Літературний напрям: модернізм, імпресіонізм

Тема: історія короткого кохання, що зародилося між молодим революціонером і панною в ризикованій для життя ситуації.

Головні думки:

1. доведення того, що люди інколи бездумно втрачають мить щастя, підкорюючи свої вчинки суворим приписам моралі, а інколи, намагаючись затримати й продовжити його, гублять своє щастя назавжди;

2. усе, що від природи, є прекрасним.

Характерні риси новели «Момент»:

- сюжет динамічний і напружений;
- наявність імпресіоністичних засобів: колористика тексту концентрує сонячні барви, лісову зелень, небесну блакить; багатство зорових і слухових образів увиразнює пейзаж, творить тло, на якому розгортаються події в новелі;
- розповідь ведеться від першої особи.

Проблеми:

- любові і щастя людини;
- миті як вічності;
- філософії людського буття;
- життя і смерті;
- гармонії людини й природи;
- природності душевних і тілесних поривань людини.

Персонажі: Оповідач (Шехерезада), панночка Муся, контрабандист Семен Пустун.

Композиція

- Шехерезада у в'язниці розповідає історію про момент любові (пролог)
- Шехерезада їде із Семеном Пустуном (експозиція)
- прохає Семена допомогти терміново переправитися через кордон — Семен попереджає, що можуть убити — Шехерезада уявляє себе мертвим, йому смішно — зустріч Шехерезади в повітці з панною (зав'язка)
- у селі облава — панна просить у Шехерезади револьвера — Шехарезада й панна терміново тікають самотужки до кордону — дорога через поле, зближення — рух лісом, відчуття близькості — панна просить Шехерезаду в разі її смерті передати послання «Мусю вбито на кордоні. Вмерла так, як вмирають ті, що люблять життя». Більше нічого...» (розвиток дії)
- Шехерезада й панна перебігають через кордон під кулями, страх (кульмінація)
- живі, щасливі — Шехерезада зізнається в любові — панна цілує, просить ніколи її не шукати, бо щастя «ось воно, мить» (розв'язка).

Робота з таблицею

Проблематика твору	Ілюстрація з твору
Вічність і сила кохання	
Гармонія людини та природи	
Вічний двобій добра і зла	
Сенс життя	
Швидкоплинність життя	
Смисл людського щастя	

Значення літературно-художньої спадщини В. Винниченка.

Ще раз доводиться констатувати великий різнобій як у літературних українських колах, так і в нечисленному на ту пору читацькому середовищі. М. Коцюбинський, який дипломатично намагався пригасити наростаючий конфлікт В. Винниченка з критикою й читачами, відмовити його від переходу в російську літературу, нагадував авторові «Моменту» про популярність його творів серед молоді: *«Ви маєте найкращого читача, якого можна мати,— молодь! Кого у нас читають? Винниченка. Про кого скрізь йдуть розмови, як тільки річ торкається літератури? Про Винниченка. Кого купують? Знов Винниченка. Чого ж Ви хочете? Не можна ж європейською міркою міряти наші відносини»*.

В. Винниченко вважається однією з найяскравіших постатей в українському літературному процесі ХХ ст. Творчість письменника суттєво розширила ідейно-тематичні та жанрово-стильові обрії нашої літератури, вплинувши на подальший розвиток прози та драматургії, увела українську літературу до світового контексту як її реальну діючу складову.

Після смерті Володимира Винниченка величезний його архів невдовзі було перевезено з Мужена до США, де він і зберігається досі в Колумбійському університеті. Зусиллями професора Григорія Костюка за кордоном здійснено кілька важливих посмертних видань В. Винниченка (два томи унікальних

«Щоденників», роман «Слово за тобою, Сталіне!», повість «На той бік»). Але значна частина творів вигнанця з України ще й досі невідома читачам (більша частина щоденників, романи «Вічний імператив», «Лепрозорій»).

Спадщина письменника й досі чекає на своїх видавців. Можна здогадуватися, що останні твори Володимира Винниченка увібрали його філософсько-етичні ідеї: вони теж сповнені роздумів про шляхи переупорядкування людства, якому так важко дається те, про що здавна мріяв Володимир Винниченко,— гармонія.

Під час аналізу образу Панни на думку спадає вислів відомого філософа Григорія Сковороди, який влучно узагальнює сказане протягом заняття: *«Жити слід так, щоб побачити у жорстокому — ніжне, у гіркому — солодке, у мотлосі — милість, у буйнощах — смак, в отруті — поживу, у смерті — життя, у безчесті — славу!»*. Чи не до цих ідей спрямований образ Панни в новелі «Момент» Володимира Винниченка?

Метод «Сенкан» (розмірковування щодо теми).

Скласти сенкан до образу Панни.

Наприклад:

Панна!(1 іменник).

Загадкова, красива(2 прикметники).

Вражає, чарує, захоплює(3 дієслова)..

Та, що найбільше любить життя(4 і більше слова).

Жінка!(як підсумок, узагальнення, можливо, синонім до слова, що позначає тему).

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- ❖ Такий випадок, про який ідеться в новелі В. Винниченка, я вважав би (не вважав) моментом щастя для себе, тому що...
- ❖ Сьогодні цікавим для мене було...
- ❖ Твір примусив мене замислитися над питанням

В оповіданні «Момент» головною є тема любові, причому вона виникає як «нездоланна сила, яка не підлягає контролю, і не знає перешкод, і нехтує моральними приписами». любов — владна стихія, яка бере героїв В. Винниченка в полон, перетворюючи життя закоханих на «містерію кохання» (Б. Сучков).

Хвала моментові щастя, як і природність у взаєминах між людьми й поведінці людини, стоять вище за умовності, що панують у суспільстві. У новелі «Момент», як і в більшості творів В. Винниченка, увага автора зосереджена на психології персонажів. Внутрішні конфлікти його цікавлять більше, ніж зовнішні (зіткнення героя з несприятливими обставинами, оточенням, перешкодами). Новела прикметна гострими сюжетними інтригами й водночас яскраво вираженим тяжінням до морально-філософських узагальнень щодо парадоксів людського життя. Шукаючи свою формулу щастя, В. Винниченко поетизував природність як основу стосунків між статями. Досконала природа в його новелі «Момент» різко протиставлена дисгармонійному людському світові. Маємо тут ситуацію неоромантичного двосвіття, коли бажане контрастує з дійсним. «Чуттю життя», джерелам радості В. Винниченко надавав великого значення, знову віддаючи данину «філософії життя». Раз у раз він влаштовував своєрідні «поєдинки» між умоглядними «теоріями» і «природою», — і кожного разу «природа» перемагала. Гостре відчуття своєї фізичної присутності у світі, радість злиття з природою і насолода самим життям, — у такому погляді на людину криється головна думка новели «Момент» (*Із посібника*).

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати характеристику головних героїв твору «Момент».